

EX LIBRIS BOKANMELDELSER

Fredrik Protin (red.)

Från ökenmässa til hårdrock halleluja.

Spesialgudstjänester i Borgå stift

Fontana Media, Helsingfors, 2013

Borgå stift består av de menigheter i Den evangelisk-lutherske kirken i Finland, som har svenskspråklig majoritet. I dette stiftet har spesialgudstjenester, også kalt temagudstjenester eller alternative gudstjenester, fått stort gjennomslag. Dette dreier seg om gudstjenester som er annerledes enn den tradisjonelle høymessen. I boka *Från ökenmässa til hårdrock halleluja* forteller sju personer som har arbeidet med ulike spesialgudstjenester, om sine erfaringer og tanker. I tillegg til at boka gir oss del i tankene til dem som har vært drivkraften bak disse spesialgudstjenestene, introduserer boka også en diskusjon om hvilken plass spesialgudstjenestene skal ha i kirkens liv. Hva tilfører de gudstjenestelivet, og hvilke problemområder kan identifiseres? Sju forskere innen teologi og religionsvitenskap kommenterer spesialgudstjeneste ut fra sitt perspektiv.

De gudstjenestene som beskrives i boken, er svært ulike i sitt uttrykk, alt fra ørkenmessen med sin inspirasjon fra den egyptisk-koptiske kirke og sitt fokus på mystikk til metallgudstjeneste der det musikalske uttrykket er hentet fra hardrockmiljøet. Når det gjelder det teologiske utgangspunktet for de ulike gudstjenestene, så kommer ikke dette alltid så klart fram av det de ulike personene skriver, men det skinner likevel igjennom at det også på dette området kan være forholdsvis store forskjeller. Intensjonene med gudstjenestene varierer også. Ved noen av dem er det en viktig intensjon å kommunisere kristen tro på en lettfattelig og tidsriktig måte, mens andre fokuserer på å lede inn i mysteriene og de symbolske handlingene. Noen av gudstjeneste feires regelmessig, og

det er en tydelig intensjon å bygge opp et menighetsfellesskap rundt disse gudstjenestene. Andre av disse gudstjenestene er ment som noe som kan arrangeres av en menighet som en engangshendelse eller en gang i blant, for å friske opp gudstjenestefeiringen eller for å tiltrekke seg andre mennesker enn dem som vanligvis går til gudstjeneste. De ulike spesialgudstjenestene er altså ulike med henhold til hva det "spesielle" består i. Ved noen av dem handler det mest om form (metallmessen), eller det kan handle om hvem gudstjenesten er ment for (regnbuemesse for homofile og lesbiske), mens det ved andre dreier det seg om en kombinasjon av form, innhold og målgruppe.

Til tross for all sin ulikhet så har disse spesialgudstjenestene noe til felles. De har oppstått fordi man ikke føler at høymessen er tilstrekkelig for kirkens gudstjenesteliv. Den når ikke ut, og folk i dag føler seg ikke lengre hjemme i høymessens form. Jeg syns selv at noe av det mest interessante med å lese boka var hvilket bilde av den tradisjonelle høymessen, som trer fram mellom linjene. Det bildet jeg sitter igjen med er at høymessen i den evangelisk-lutherske kirken i Finland er preget av at prestens rolle er for dominerende; det er for få folk involvert i gudstjenestens planlegging og utføring; menigheten er for passive i gudstjenestefeiringen; liturgien innbyr i for liten grad til delaktighet; prekenene er for lite livsnære og relevante; det er for mye ord og for lite mulighet til bevegelse og handling; det er for lite fokus på å bygge opp fellesskap rundt gudstjenestefeiringen. Gjennom de sju presentasjonene av spesialgudstjenestene fremstår de tradisjonelle gudstjenestene som stive, formelle, upersonlige og lite kontekstuelle. I tillegg bommer de ordrike høymessene på dagens mennesker sitt religiøse behov for selv å gjøre seg erfaringer gjennom å delta i symbolhandling. Jeg har for lite kjennskap til Borgå

stift til å kunne si om dette bildet stemmer med virkeligheten, men alt dette kan gi oss mye å tenke på også i forhold til hvordan vi feirer høymessen vår også i Norge. Så kan vi jo undres over om ikke mange av disse anliggende som spesialgudstjenestene lett kunne vært med på å forme søndagens høymesse i stedet for at man oppretter den egen gudstjeneste som kanskje noen ganger beslaglegger ressurser som kunne vært brukt inn i høymessen. Gudstjenestereformen i Norge med sitt fokus på involvering, stedegenhet og fleksibilitet kan jo på mange måte sies å svare til en del av disse spesialgudstjenestene sine anliggender.

Samtidig er det vært å merke seg at spesialgudstjenestene ofte er ment for en spesiell gruppe med sine spesielle preferanser. Metallmessen er myntet på dem som har sine musikalske preferanser i hardrockmiljøet. Regnbuemessen er en gudstjeneste for homofile og lesbiske. En annen av gudstjenestene som beskrives, *Människa – kom fram!*, var i utgangspunktet ment som en ungdomsgudstjeneste. Biskop Bjørn Vikström reiser i siste kapittel i boka noen spørsmål som jeg synes det er vel verdt å reflektere over i forhold til gudstjenestelivet. Han skriver om at midt i samtidens fokus på det individuelle, så skal gudstjenestefejringen forvalte en bevegelse fra *jeg* til *vi*. Han er ikke villig til å gi opp intensjonen om en gudstjeneste for alle. I menigheten skal vi lære å elske dem som er annerledes enn oss. Spesialgudstjenestene kan i verste fall, ifølge Vikström, komme med et helt annet budskap: "Om vi bejaker og forsøker tilfredsställa individuella preferanser i fråga om musikstil, trosuttryck og livs-syn alt for mycket, riskerar vi omedvetet kommunicera en splittrad kyrka og en subjectiv kristen tro." (s 255) Samtidig så representerer jo også den tradisjonelle høymessen sin musikkstil og sitt kulturuttrykk, og dersom denne er blitt en gudstjeneste for de få (dem som foretrekker orgelmusikk og kaffe med kjeks etter høymessen), må det være lov å sette spørsmålsteget ved hvorvidt denne gudstjeneste evner å føre sammen ulike mennesker. Vikström skriver derfor at vi også må passe at ikke "kollektivet og dess traditioner växer til en koloss som inte får ifrågasättes" (s 254).

Boken i sin helhet hjelper oss til å reflektere over hva vi vil med gudstjenestene våre. Det kan kanskje sies å være en svakhet med boka at de ulike spesialgudstjenestene blir beskrevet av dem som selv har utviklet dem eller satt dem i gang. Det vil derfor være vanskelig for dem å ha et utenfra blick på disse gudstjenestene. Samtidig hjelper Vikström og de sju forskerne sine drøftende artikler oss til å se de mer overordna problemstillingene.

SILJE SØREBØ

Aud Valborg Tønnessen

Ingrid Bjerås.

Motstandskvinnen som ble vår første kvinnelige prest

Pax forlag, 2014

Aud Tønnessen har gjennom boka *Ingrid Bjerås. Motstandskvinnen som ble vår første kvinnelige prest* skrevet om en viktig del av kirkas nære historie, som har relevans og aktualitet også i dagens kirkevirkelighet. Da Tønnessen arbeidet med en biografisk artikkel til kvinneprestjubileet i 2011, ble hun møtt med spørsmål om det kunne være noe særlig av interesse å skrive om Ingrid Bjerås. Som en av redaktørene for denne artikkelsamlingen kjenner jeg spørsmålet og holdningen igjen, og i en oppstartsfase kunne man sjøl bli usikker. Var det ikke noe spesielt med Ingrid Bjerås, ut over det at hun tilfeldigvis ble den første kvinnelige presten i Den norske kirke? Hva var det med henne som gjorde at hun ikke var en man hadde kunnskap om og var stolt av, selv i kretser hvor støtten til kvinners prestetjeneste har vært en symbolsak? Aud Tønnessen var imidlertid klar på at det var mye interessant å skrive om Ingrid Bjerås. Tønnessens arbeid, sammen med andres, var

viktige for det som fant sted gjennom kvinneprestjubileet: Nytt fokus og nye perspektiver på Ingrid Bjerås, og en gryende stolthet over henne. Selv fant Tønnessen historien så interessant at hun valgte å arbeide fram denne biografien. Om nedvurderingen av Ingrid Bjerås skriver Tønnessen i bokas etterord: "Selv ser jeg helt annerledes på dette (...) Foregangskvinnen Ingrid Bjerås har en helt uvanlig livshistorie: sterk, fargerik og spennende." (s 182).

Både i Danmark og i Sverige ble tre kvinner ordinert samtidig, da man åpnet for kvinnelige prester. I Norge var Ingrid Bjerås den ene som gikk foran. Generelt var det stor interesse for henne i samtida, og hennes selvbiografi solgte i stort antall da den kom. I kirkelige sammenhenger var Ingrid Bjerås i sin tid omstridt, men seinere kanskje mer bortgjemt. Hun har ikke hatt en selvsagt plass i kirkas historie. Hun gjorde ting på sin egen måte og passet på mange måter ikke inn i idealforestillingene om hvordan den første kvinnelige presten burde vært – verken motstandernes eller forkjempernes bilde. Over femti år etter er derfor Aud Tønnessens biografi om Ingrid Bjerås en viktig bok som helt tydelig skriver Ingrid Bjerås sin historie inn som en viktig del av kirkas historie og identitet.

Biografien om Ingrid Bjerås er levende skrevet og lett å lese. Tønnessen balanserer godt mellom det å fortelle en historie, leve seg inn i Ingrid Bjerås sitt liv, tanker og meninger på en måte som skaper interesse hos leseren, og samtidig ivareta faghistorikerens kildehenvisningskrav. Hun har en nøktern stil samtidig som hun gir historien liv. Hun har funnet nye og spennende kilder i arkivene, særlig når det gjelder krigstida. Tønnessen har i mye av det hun har skrevet, arbeidet med etterkrigstidens kirkelige strømninger og debatter, og setter Ingrid Bjerås sin livshistorie inn i sin samtid med stø og sikker hånd.

Som tittelen uttrykker, har boka to hovedfokus i Ingrid Bjerås liv: Motstandskampen under krigen og striden rundt hennes ordinasjon og prestedtjeneste. Begge disse periodene i Ingrid Bjerås liv har et fascinerende driv over seg og byr på spennende lesning. For den kirkelige leser er striden rundt ordinasjon og preste-

tjeneste kjente diskusjoner. Likevel gjør det inntrykk over femti år etter å se hvor tøffe frontene og argumentene var, og det store presset Ingrid Bjerås var utsatt for. Tønnessens tolkning, hvor hun ser Bjerås erfaringer fra motstandskampen under krigen som en nøkkel for å forstå hennes valg og mot i møte med denne striden, gir derfor mening. I motstandskampen under krigen framstår Bjerås med en sterk indre overbevisning som grunnleggende henger sammen med en opplevelse av Gud og Guds nærvær. Opplevelsene fører til et kall om å gjøre "det rette", med svært lite fokus på hvilke konsekvenser handlingene kunne føre til, og om de hadde noen hensikt ut over å gjøre "det rette". I en situasjon der man risikerte livet ved å gjøre motstand, handlet Ingrid Bjerås med en klar tro på det gode i mennesket. Hun trodde at selv en mann som Quisling måtte være mulig å påvirke gjennom argumenter og høflig, vennlig, men klar tilrettevisning. Der de fleste motstandsfolk deltok i organisert aktivitet, fulgte Ingrid Bjerås sitt eget indre kompass og handlet i stor grad på egenhånd. Personlig skulle jeg gjerne hatt en prat med hennes mann, Søren, om hva han tenkte om dette, særlig i perioden under krigen. Tønnessen gir oss så mye hun kan, ut fra kildene hun har hatt tilgjengelig, men det blir likevel stående noe igjen, noe uforklarlig ved personen Ingrid Bjerås.

Ingrid Bjerås framstår i biografien som på en gang overraskende vanlig, og samtidig svært uvanlig. Det er store kontraster mellom den største delen av livet hennes, med en god barndoms- og ungdomstid, mange år som husmor, med familie og praktisk arbeid i fokus, og de to periodene som framstår som høyst uvanlige, hennes motstandskamp under krigen og hennes ordinasjon og prestedtjeneste. Tønnessen beskriver hvordan Ingrid Bjerås manglende tilhørighet til lavkirkelige miljøer ga henne mulighet til å bringe likestillingsargumenter inn i den kirkelige debatten. Bjerås aksepterte ikke at kirka skulle være et avsondret argumentasjonsrom, men utfordret skillet mellom kirke og kvinnesak, teologi og allmenne likestillings- og rettferdighetsargumenter. At hun brakte likestillingsargumenter med inn i den kirkelige debatten, ble av mange sett på som uhørt og

gjorde det dermed legitimt å stille spørsmål ved Ingrid Bjerkås sine motiver for å ønske å bli prest. Ingrid Bjerkås selv var imidlertid klar på sitt kall og sin opplevelse av Guds nærvær, både i sine "uvanlige" opplevelser under krigen og i sin tillit til Guds omsorg i hverdagen. Men samtidig som hun brukte det mange så på som sekulære argumenter inn i kvinneprestdebatten, kunne hun for eksempel bruke et svært kirkelig og inderlig språk om relasjonen sin til folket på Senja: "I trosliv og tjeneste kjente jeg dette fellesskapet som et trygt, hellig samfunn." (Bjerkås 1966:108) I en folkekirkelig menighet nordpå og i en tid der fortapelsesforkynnelse og skillene det medfører, sto sterkt, er dette en uvanlig beskrivelse. Aud Tønnessen viser oss hvordan Ingrid Bjerkås evnet både å snakke det sekulære språket, og det inderlige, troende språket, og også slik utfordret grenser.

Ingrid Bjerkås var både en vanlig husmor og en reformator i vår kirke. Hun var modig og overbevist. Hennes tillit til Guds omsorg kan nesten framstå som naiv. Hun var åndelig, men aldri verdensfjern. Hennes opplevelse av Guds nærvær førte til samfunnsengasjement, til å gjøre det gode og det rette, uten frykt for konsekvensene. Hun hadde en tillitsfull og inderlig tro, men helt uten pietismens språk og logikk. Ingrid Bjerkås er på mange måter vanskelig å plassere, og karakteristikkene dekker ikke helt. Det forblir noe gåtefullt ved henne. Aud Tønnessen behandler også dette gåtefulle på en overbevisende måte. Hun klarer å levendegjøre et helt spesielt mennesket for oss lesere.

Historien om Ingrid Bjerkås har klare linjer framover og utfordrer oss fremdeles. I dagens kirke er kvinnelige prester (nesten) en selvfølge. Men mange kvinneprester har opplevd striden nært innpå livet, og det kom klart fram under kvinneprestjubileet at ikke alle sår er leget. Rektor Vidar Haanes gikk langt i å beklage

Menighetsfakultetets historiske rolle i denne striden. Den norske kirke brukte imidlertid i liten grad anledningen til å ta et oppgjør med den smerte denne striden har påført mange kvinner. Markeringen av femti år med kvinners prestetjeneste ble generelt lavt prioritert av Den norske kirke, sammenliknet med hvordan Svenska kyrkan markerte sitt jubileum. Man lot med det en svært god mulighet gå fra seg til å reflektere over hvor viktig denne endringen var for hele kirkens identitet, og hvilken betydning den har for kirkas budskap og menneskesyn.

Det er flere måter Ingrid Bjerkås historie peker framover og er aktuell i dag. Likhets-trekkene når det gjelder lesbiske og homofiles situasjon i kirken i dag, er åpenbare. Og da handler det ikke om at historien om Ingrid Bjerkås bare er viktig for kvinnelige prester, eller at situasjonen for lesbiske og homofile bare angår dem. Det handler om en grunnleggende konflikt mellom en diskriminerende praksis og et kristent menneskesyn som fremholder likeverd. Historien utfordrer oss også til å fortsette å stille spørsmål om hva det betyr at vi står i tankemessige tradisjoner som bare nylig har åpnet for kvinners samfunnsmessige og religiøse likeverd. For eksempel har Den norske kirke hittil i svært liten grad åpnet for et mer kjønnsinkluderende språk i kirka, og motargumentene er ikke ulike argumentene Ingrid Bjerkås ble møtt med: Det er imot historien og tradisjonen. Likestilling og feminisme er noe kirken påtvinges utenfra.

Det er fremdeles en lang vei å gå, når vi bryter opp fra en religiøs tradisjon som i århundrer har prioritert menn.

Referanser

Bjerkås, Ingrid (1966): Mitt kall. J.W. Cappelens forlag, Oslo
 Tønnessen, Aud Valborg (2014): Ingrid Bjerkås. Motstandskvinnen som ble vår første kvinnelige prest. Pax forlag, Oslo

HANNE BEATE STEENVÅG

Avsender:
Luthersk Kirketidende
Sinselveien 25
0572 OSLO

luther

KIRKELIG ÅRSKALENDER 2015

149,-

Kirkelig årskalender er en klassiker! Her finner du en kombinert klassisk almanakk med bibeltekster knyttet til kirkeåret. Markeringen av helgen- og merkedager gir dagene innhold med søndagen som ukens sentrum. Her finner du også en oppdatert kontaktliste til kristne virksomheter. Fyll tiden med mening!

www.lutherforlag.no

www.vivo.no

luther

Magnus Malm KJENNETEGN

Å søke Guds nærvær i en kaotisk tid

399,-

Den svenske forfatteren og sjelesørgeren Magnus Malm skriver om kjennetegnene på Guds nærvær i vår hverdag.

Sammen med den nye boken kommer et armbånd. Det er ment som en praktisk hjelp til å daglig holde fast ved kjennetegnene krybben, korset og ringen.

Vårt Land skriver: *"For svensken er bønn intet mindre enn et mirakel, fordi han ikke kan tenke seg noe annet som kan forandre menneskers liv så dypt og knytte oss til kilder bortenfor alt vi ser."*

www.lutherforlag.no

www.bokogmedia.no